

HANDLEIDING WORKSHOP STEM JIJ OOK?

VERKIEZINGEN VOOR DE PROVINCIALE STATEN EN DE WATERSCHAPPEN 2019

INHOUD

Korte omschrijving workshop	3
Benodigdheden	3
Vorbereiding	4
Vorbereiding op de avond zelf	6
Deel 1 - Hoe werkt de provincie?	7
Leerdoelen	7
Duur	7
Handleiding	7
Inleiding (5 minuten)	7
Filmpje ‘Hoe werkt de provincie?’ (5 minuten)	7
Van probleem naar oplossing (10-15 minuten)	8
‘Nog een Stempas’ (1 minuut)	10
‘Wat doen de waterschappen?’ (5 minuten)	10
Quiz: Waar of niet Waar (10 minuten)	10
Deel 2 – Hoe kies je op wie je stemt?	12
Leerdoelen	12
Duur	12
Handleiding	12
Stemmen met je voeten (15 tot 20 minuten)	13
Vragen stellen aan aanwezige Statenleden (10 tot 15 minuten)	13
Andere tips om te beslissen op wie je gaat stemmen (5 tot 10 minuten)	14
Deel 3 – Hoe kan ik stemmen?	15
Leerdoel	15
Duur	15
Handleiding	15
Stappen van de stemprocedure – uitgebreid (DIA 41 t/m 50)	17
Afronding	18

KORTE OMSCHRIJVING WORKSHOP

In deze workshop leren deelnemers wat de provincie doet, op welke partijen ze kunnen stemmen in hun provincie, hoe ze tot een keuze kunnen komen en hoe het stemmen werkt. Dat laatste gaan de deelnemers ook oefenen.

De eerste vraag wordt beantwoord met een eenvoudige film en het onderdeel 'Van probleem tot oplossing' (waarin ze leren dat de Provinciale Staten de plannen voor de provincie moeten goedkeuren). Daarna leren deelnemers dat er nóg een stempas op hun deurmat valt: ze kunnen ook gaan stemmen voor de waterschappen. Dit eerste gedeelte van de workshop wordt daarna afgesloten met een korte quiz 'Waar/niet waar'.

In het tweede deel van de workshop ontdekken de deelnemers op welke partijen ze kunnen stemmen. Daarna stemmen de deelnemers met hun voeten over stellingen. Als er een StemWijzer is gemaakt in de provincie waar de bijeenkomst plaatsvindt, kunnen deelnemers zien welke partijen het met hen eens zijn. Als er Statenleden aanwezig zijn, leggen deze uit waarom hun partij voor of tegen een bepaalde stelling is. Ook leren deelnemers hoe ze nog meer informatie kunnen verzamelen om te beslissen op wie ze willen stemmen.

Tot slot leren deelnemers hoe het stemmen in zijn werk gaat. Dit doen ze door de stemprocedure van A tot Z te doorlopen in een zo echt mogelijke setting, met nagemaakte stembiljetten en rode potloden.

BENODIGDHEDEN

Uit de toolbox (te vinden op: www.prodemos.nl/toolboxstemjijook):

- PowerPoint
- Filmpje 'Hoe werkt de provincie?' (link in PowerPoint naar YouTube)
- 6 kaarten voor het onderdeel 'Van probleem naar oplossing'. Druk ze af in kleur, bij voorkeur op A3-formaat.
- Voor elke deelnemer een voorbeeldstempas voor de Provinciale Statenverkiezingen. Druk af in kleur en snij tot A5-formaat.
- Voor elke deelnemer een voorbeeldstempas voor de Waterschapsverkiezingen. Druk af in kleur en snij tot A5-formaat
- Voor elke deelnemer een ProDemos-stembiljet voor de Provinciale Statenverkiezingen. Vul daarvoor op het document uit de toolbox digitaal de partijen in die meedoen in uw provincie en druk de formulieren af op A3 formaat (zwart-wit).

Zelf regelen (zie ook bij 'Voorbereiding'):

- Een geschikte locatie
- Stemhokje (bijvoorbeeld door een tafel af te scherm met schotten)
- Twee stembussen (maak de afsluitbare stembussen van dozen of prullenbakken)
- Voor iedere deelnemer een rood en een groen vel papier
- Rode potloden voor in het stemhokje
- Een rol schilderstape (of iets anders om een lijn mee te trekken door de ruimte)
- Voor elke deelnemer een gratis [Verkiezingskrant](#) om mee naar huis te nemen.

VOORBEREIDING

- **Regel een geschikte locatie voor de bijeenkomst, koffie/thee, een beamer en computer.**

Controleer of het geluid hard genoeg is om het filmpje af te spelen. Zo niet, regel dan ook een geluidsversterker.

- **Nodig de gasten uit voor de bijeenkomst en promoot de bijeenkomst.**

ProDemos levert promotiemateriaal hiervoor, waar u zelf de datum, tijd en locatie op in kunt vullen om het daarna te printen. Promotiematerialen vindt u op www.prodemos.nl/toolboxstemjijook.

- **Nodig (via de griffie van uw provincie) Statenleden uit**

Nodig (kandidaat-)Statenleden uit om aan te schuiven bij de workshop. Het zou leuk zijn als enkele (kandidaat-)Statenleden van verschillende politieke partijen aanwezig kunnen zijn. Ze kunnen dan vragen van deelnemers beantwoorden en gedurende de bijeenkomst informatie verduidelijken of aanvullen met voorbeelden uit de praktijk.

Om Statenleden uit te nodigen kunt u de griffie (=ondersteuning) van de provincie benaderen. De griffie kan dan de vraag doorspelen aan de Statenleden.

In de [online toolbox](#) vindt u een sjabloon voor een e-mail die u kunt sturen aan de griffie van uw provincie.

- **Verdiep uzelf in de lokale situatie**

Omdat in iedere provincie andere politieke partijen meedoen, kunnen we in deze handleiding helaas geen overzicht geven van de deelnemende partijen. Zoek daarom vooraf zelf op welke partijen verkiesbaar zijn in de provincie waar u de workshop geeft.

Zoek ook uit welke gemeenten en steden er liggen in de provincie waar u de workshop geeft.

De meeste partijen hebben een eigen website waar u informatie kunt vinden over het verkiezingsprogramma. Veel provincies doen mee aan de StemWijzer of Kieskompas (www.stemwijzer.nl of www.kieskompas.nl). Deze stemhulpen zijn te ingewikkeld voor deze doelgroep, maar u kunt ze wel gebruiken voor uzelf als achtergrondinformatie bij de workshop.

Tip: Vraag bij lokale partijbureaus om verkiezingsaffiches en ander promotiemateriaal van de politieke partijen die meedoen aan de Provinciale Statenverkiezingen en de verkiezingen voor de waterschappen. Hiermee kunt u de workshopruimte aankleden. U kunt de deelnemers tijdens de workshop op de posters wijzen.

- **Vul het ProDemos-stembiljet in met de partijen die meedoen aan de verkiezingen (provincie/waterschap) en druk genoeg biljetten af op A3-papier.**

Gebruik hiervoor het document 'Stembiljet Provinciale Statenverkiezingen' uit de [toolbox](#). Druk voor elke deelnemer één stembiljet af op A3-formaat. Pas daarna de titel aan naar 'Verkiezingen voor de Waterschappen', vul in, en sla op onder een nieuwe naam. Druk ook van dit biljet genoeg stembiljetten af op A3-formaat.

- **Als er een StemWijzer voor de provincie is: voeg de dia's met stellingen die specifiek over uw provincie gaan toe aan de PowerPoint .**

Bij het spel 'Over de lijn' geven deelnemers hun mening over politieke stellingen. Het is natuurlijk het leukst en meest nuttig als u hiervoor stellingen gebruikt die aansluiten bij discussies over dingen die belangrijk zijn in de provincie. Dit is op een gemakkelijke manier mogelijk als ProDemos een StemWijzer heeft mogen ontwikkelen voor uw provincie. Voor die provincie hebben wij namelijk al provincie-specifieke dia's gemaakt voor het onderdeel Over de Lijn. U kunt dan zelfs na elke stelling aan de deelnemers laten zien welke politieke partijen het met hun eens zijn. Als dat het geval is, vindt u deze in de [online toolbox](#).

Wat u hiervoor moet doen, is in de PowerPoint bij het onderdeel 'Over de Lijn' de dia's met 'algemene' stellingen vervangen door enkele dia's met provincie-specifieke stellingen.

- **Verwijder de dia met 'Vragen aan Statenleden' als er geen Statenleden aanwezig zijn.**
- **Vul op dia 28 en 29 de naam van de provincie in waar je de workshop geeft.**
- **Vul op dia 29 de namen en logo's in van de partijen die in uw provincie meedoen aan de verkiezingen.**
- **Print de overige werkbladen en materialen die u nodig heeft voor de bijeenkomst.**
- **Regel een rood potlood en een rol schilderstape.**
- **Regel rode en groene vellen papier (voor elke deelnemer één).**
- **Bestel Stem jij ook?-Verkiezingskranten.**
Deze kunt u op het einde van de bijeenkomst aan alle deelnemers uitdelen. De kranten zijn gratis te bestellen via de [webshop van ProDemos](#) (u betaalt alleen €3,50 verzendkosten).

VOORBEREIDING OP DE AVOND ZELF

- **Richt een 'stembureau' in.**

Richt een deel van de ruimte waar de workshop plaatsvindt in als stembureau. Zorg in ieder geval voor een tafel voor de medewerker van het stembureau (die speelt u zelf). Op de tafel liggen de stembiljetten voor Provinciale Statenverkiezingen en voor de waterschapsverkiezingen. Zorg dat er ook een plek is waar de deelnemers zonder meekijkers hun stembiljet kunnen invullen (het liefst een echt stemhokje, maar u kunt ook iets improviseren), en zorg voor twee stembussen (één voor de stembiljetten van de Provinciale Statenverkiezingen en één voor de stembiljetten van verkiezingen voor de Waterschappen).

Let op: u kunt er ook voor kiezen om de deelnemers alleen te laten oefenen met stemmen voor de Provinciale Statenverkiezingen. U kunt dan wellicht wel het stembiljet voor de verkiezingen voor de waterschappen laten zien.

- **Trek met schilderstape een lijn door het midden van de ruimte.**

Dit is voor het spel 'Over de lijn'. Zie de handleiding bij het spel.

- **Stem met de aanwezige Statenleden de rollen af.**

DEEL 1 - HOE WERKT DE PROVINCIE?

Dit deel begint met een kort filmpje over de Provinciale Staten. Daarna volgt een werkvorm met pictogrammen die duidelijk maken hoe de provincie werkt aan de oplossing van een probleem. Vervolgens leren deelnemers dat ze nog een tweede stempas krijgen. Ze krijgen een korte introductie over het waterschap. Dit deel sluit af met een korte quiz 'Waar/niet waar'.

LEERDOELEN

- De deelnemers weten dat er binnenkort Provinciale Statenverkiezingen zijn.
- De deelnemers weten dat de Provinciale Staten beslissen over plannen voor de provincie.
- De deelnemers weten dat er dan ook verkiezingen voor de waterschappen zijn.
- De deelnemers weten wat de waterschappen doen.

DUUR

30-35 minuten

HANDLEIDING

INLEIDING (5 MINUTEN)

1. (DIA 1) Heet de groep welkom. Vertel dat er op 20 maart weer verkiezingen zijn. Verkiezingen voor de Provinciale Staten. Iedereen boven de 18 jaar dan mag stemmen. Zij dus ook! Omdat het best lastig is, wordt vandaag deze workshop georganiseerd.

De workshop is gemaakt door ProDemos, het Huis voor democratie en rechtsstaat. ProDemos vindt het heel belangrijk dat iedereen begrijpt hoe je moet stemmen, zodat iedereen mee kan doen. Want elke stem telt.

2. (DIA 2) Vertel dat de deelnemers vandaag leren wat de Provinciale Staten doen, hoe je kunt kiezen op wie je gaat stemmen en hoe je moet stemmen.

NB: als er een of meerdere Statenleden aanwezig zijn bij de bijeenkomst, laat hen zich dan alvast ultrakort voorstellen door hun naam, politieke partij en 1 hobby te laten noemen. Vertel dat zij later meer zullen vertellen over hun werk en dat de deelnemers dan ook al hun vragen mogen stellen aan de Statenleden.

Tip: maak er direct een grapje van als een Statenlid toch meteen langer het woord pakt en kap hem of haar af. Houd dit echt kort.

FILMPJE 'HOE WERKT DE PROVINCIE?' (5 MINUTEN)

3. (DIA 3) Vertel dat de deelnemers als eerste gaan leren hoe de politiek in de provincie werkt. Hiervoor bekijken ze gezamenlijk een filmpje (1 minuut). Klik op de dia in de PowerPoint om het filmpje te starten.

De boodschap van de film is dat de Provinciale Staten de baas zijn in de provincie. Zij bepalen welke nieuwe regels er komen en ze controleren de Gedeputeerde Staten. Inwoners mogen kiezen wie er in de Provinciale Staten komen.

4. Stel een aantal vragen om het filmpje kort na te bespreken.
 - Nederland bestaat uit een aantal provincies, in welke provincie wonen jullie?
Laat de deelnemers de provincie noemen waarin ze wonen.
 - De Provinciale Staten zijn de baas in de provincie. Welke twee taken hebben de Provinciale Staten?
Regels maken en kijken of de Gedeputeerde Staten goed zorgen voor alle mensen in de provincie (ze controleren de Gedeputeerde Staten).
5. Vertel dat het filmpje op de website www.stemijjook.nu staat. Als ze het filmpje te snel vonden gaan, kunnen ze het later nog een keer rustig terugkijken.

VAN PROBLEEM NAAR OPLOSSING (10-15 MINUTEN)

1. Leg uit dat de Provinciale Staten gaan over problemen waar veel mensen in de provincie mee te maken hebben. Zij beslissen over plannen in de provincie. Bijvoorbeeld over veilige wegen en fietspaden, de bussen die rijden tussen steden en dorpen, de bescherming van natuurgebieden en waar nieuwe huizen gebouwd mogen worden. Maar hoe gaat dat nu eigenlijk? Dat kun je zien door het volgende voorbeeld.

Tip: om de deelnemers meer te betrekken bij de workshop kunt u ook vragen welke problemen zij zien in hun provincie.
2. (DIA 4) Het voorbeeld gaat over het busvervoer. Hoe zorgt de provincie ervoor dat dit probleem wordt opgelost?
Gebruik de PowerPoint om het probleem te laten zien.
3. Geef een deelnemer de kaart met daarop de eerste stap: 'Er is een probleem'. Geef een andere deelnemer de kaart met de laatste stap: 'Het probleem is opgelost'. Laat deze twee deelnemers naar voren komen. Zij staan voor de groep en laten hun kaart duidelijk zien. Hoe zorgt de provincie nu dat een probleem wordt opgelost, welke stappen zitten er tussen probleem en oplossing?
4. Geef de overige vier kaarten aan vier andere deelnemers. Ook zij mogen voor de groep komen staan.
5. Vraag daarna een deelnemer naar voren te komen om de stappen op de juiste volgorde te zetten.
6. Vraag de groep of de volgorde nu goed is. Zo nee, wat moet er nog veranderen?
7. Vraag wie aan de hand van deze pictogrammen het hele verhaal kan vertellen. Kies een deelnemer die dit wil doen.

Als geen van de deelnemers het verhaal kan vertellen, geeft u zelf de toelichting bij de pictogrammen. Zie hieronder. Gebruik daarvoor DIA 5 t/m 10.

TOELICHTING VAN PROBLEEM TOT OPLOSSING

1. Er is een probleem in de provincie.
De bus rijdt nog maar twee keer per dag van het ene dorp naar het andere. Dat is veel te weinig, vinden de bewoners. In de avonden is er geen vervoer.

2. De gedeputeerde gaat eerst kijken om welke buslijn het gaat, zodat ze weet waar het probleem zich afspeelt. Daarna bedenkt ze een idee. Zij wil dat er een busverbinding komt die meerdere dorpen met de stad en met elkaar verbindt. Vier keer per dag moet er een bus rijden. Zo kunnen bewoners met de bus naar hun werk, school en bij elkaar op bezoek. Ze vraagt haar ambtenaren om dit idee op te schrijven in een plan.

3. De Provinciale Staten gaan praten over het plan. Ze kunnen vóór het plan stemmen en ze kunnen tégen het plan stemmen. Maar ze mogen het plan ook veranderen. **Bijvoorbeeld:** Ze willen dat er elk uur bussen gaan rijden. De gedeputeerde moet dit nu aanpassen.

4. Is de meerderheid van de Provinciale Staten voor het plan? Dan wordt het plan goedgekeurd.

5. De gedeputeerde geeft aan haar medewerkers de opdracht om de busverbinding te gaan regelen.

6. Na een jaar wordt duidelijk of de busverbinding goed werkt. Zijn de mensen die gebruik maken van deze bus tevreden? Zijn zij nu beter aangesloten op de stad en de andere dorpen in de omgeving? Dan heeft de provincie haar werk goed gedaan!

'NOG EEN STEMPAS' (1 MINUUT)

1. (DIA 11) Vertel dat de deelnemers, naast de stempas voor de Provinciale Staten, nog een tweede stempas ontvangen. Deze is voor de verkiezing van de waterschappen. Die is ook op 20 maart.

'WAT DOEN DE WATERSCHAPPEN?' (5 MINUTEN)

2. (DIA 12) Vertel dat de deelnemers wonen in een gemeente, in een provincie en ook in een waterschap. En dat allemaal op dezelfde plaats! Ze beslissen allemaal over andere zaken. De waterschappen beslissen over onderwerpen die met water te maken hebben.
 - In Nederland zijn er 21 waterschappen, in welk waterschap wonen jullie?
Laat de deelnemers het waterschap noemen waarin ze wonen. Of leg het aan ze uit.

De waterschappen moeten zorgen dat er geen overstromingen komen. Ook zorgen waterschappen dat er genoeg schoon water is voor mensen en voor de natuur.

Vertel de deelnemers dat je ook bij de waterschapsverkiezingen kunt stemmen op verschillende partijen. De ene partij wil bijvoorbeeld meer geld uitgeven om te zorgen dat er geen overstromingen zijn. Een andere partij wil vooral de natuur beschermen. De deelnemers kunnen dus stemmen op een partij die dezelfde dingen belangrijk vindt als zij.

QUIZ: WAAR OF NIET WAAR (10 MINUTEN)

In deze werkvorm ontdekken de deelnemers over welke onderwerpen de provincie beslist. De provincie mag niet alles zelf bepalen, sommige dingen worden geregeld door de landelijke overheid.

HANDLEIDING

1. (DIA 13) Om dit deel van de workshop een beetje luchtig af te sluiten doet u de quiz 'Waar of niet waar' met de groep. Geef alle deelnemers een rode en een groene kaart (of rood en groen vel papier). De deelnemers steken een rode kaart omhoog als ze denken dat de uitspraak niet waar is, en een groene als ze denken dat de uitspraak wel waar is.

2. (DIA 14 t/m 26) Laat steeds de volgende dia op de PowerPoint zien en lees de stelling voor. De deelnemers steken de kaart naar keuze in de lucht. Als u nog een keer klikt, verschijnt het goede antwoord op de PowerPoint.

Tip: Maak geen wedstrijd van deze werkvorm. Het is belangrijker om mee te doen en om wat te leren, dan om te winnen.

VRAGEN 'WAAR OF NIET WAAR'

- I. **Nederland heeft 12 provincies.**
Waar.
- II. **De provincie regelt dat er bussen rijden tussen gemeenten.**
Waar. De provincie regelt dat er bussen rijden tussen gemeenten, hoe vaak bussen rijden en tot hoe laat. En waar de bushaltes zijn.
- III. **De provincie bepaalt of het leger wordt ingezet bij een oorlog.**
Niet waar, de provincie beslist niet over het leger, dat doet de landelijke overheid.
- IV. **De provincie zorgt voor natuurgebieden.**
Waar. De provincie moet de natuurgebieden beschermen en zorgen dat er schoon zwemwater is in meren en plassen.
- V. **De provincie beslist waar boeren een bedrijf mogen starten.**
Waar. De provincie bepaalt waar boeren een bedrijf mogen starten en maakt regels waar boeren zich aan moeten houden.
- VI. **De provincie zorgt dat er dagbesteding is.**
Niet waar, de gemeente regelt dat mensen naar de dagbesteding kunnen. (Wmo = Wet maatschappelijke ondersteuning)
- VII. **De provincie zorgt voor stoplichten en fietspaden in de stad.**
Niet waar, de gemeente moet zorgen voor veiligheid in de gemeente. Fietspaden en stoplichten horen daar ook bij.
- VIII. **De provincie bepaalt waar windmolens komen.**
Waar. De provincie bepaalt waar de windmolens worden gebouwd.
- IX. **Het waterschap versterkt de dijken om overstromingen te voorkomen.**
Waar. Het waterschap moet zorgen dat er geen overstromingen komen. Dat doen ze in samenwerking met de provincie.
- X. **De burgemeester is de baas in de provincie.**
Niet waar, de burgemeester zit de vergadering voor in de gemeente, hij heeft geen rol in de provincie.
- XI. **De Provinciale Staten zijn de baas in de provincie.**
Waar, alle plannen van de gedeputeerden moeten worden goedgekeurd door de Provinciale Staten. Zij zijn dus de baas.
- XII. **Op 20 maart kiezen we de Provinciale Staten.**
Waar.
- XIII. **Op 20 maart kiezen we het bestuur van de waterschappen.**
Waar.

DEEL 2 – HOE KIES JE OP WIE JE STEMT?

In het tweede deel van de workshop ontdekken de deelnemers waarom de Provinciale Statenverkiezingen voor hen belangrijk zijn. Aan de hand van actuele thema's in de provincie geven deelnemers hun mening over standpunten. Ze zien dat politieke partijen vaak verschillend denken over onderwerpen die belangrijk zijn in de provincie en dat het dus echt uitmaakt of je voor de ene of de andere partij kiest. Er worden tips gegeven hoe je een keuze maakt voor een politieke partij.

LEERDOELEN

- De deelnemers weten op welke partijen ze (niet) kunnen stemmen in hun provincie.
- De deelnemers weten hoe ze meer informatie kunnen vergaren om te beslissen op wie ze willen stemmen.
- *Indien er een StemWijzer voor de provincie is: de deelnemers kunnen ontdekken met welke lokale politieke partijen ze het vaak eens zijn.*

DUUR

25-55 minuten

HANDLEIDING

INTRODUCTIE EN POLITIEKE PARTIJEN (5 TOT 10 MINUTEN)

(DIA 27) Herhaal dat er dus op 20 maart verkiezingen zijn voor de Provinciale Staten. Iedereen die boven de 18 jaar is en in *[naam provincie]* woont mag zijn of haar stem uitbrengen op een politieke partij. Maar hoe kies je op wie je stemt? Daar gaat dit stuk van de workshop over. Daarvoor moet je eerst weten op welke partijen je kunt stemmen in jouw provincie.

1. (DIA 28) Wie weet welke politieke partijen meedoen in *[naam provincie]*?
2. (DIA 29) Laat op het scherm alle partijen zien die in *[naam provincie]* meedoen aan de verkiezingen. Lees de namen van de partijen ook op (eventueel aan de hand van opgehangen verkiezingsaffiches). Uit deze partijen moeten de deelnemers een keuze maken op 20 maart.

Er zijn een paar belangrijke regels voor het maken van deze keuze. Vertel deze regels aan de deelnemers:

- a. Je mag echt helemaal zelf bepalen op wie je gaat stemmen.
 - b. Je hoeft het aan niemand te vertellen.
 - c. Je hoeft het niet vandaag al te weten. Zelfs op het moment dat je in het stembokje staat, mag je nog van mening veranderen.
3. Leg uit dat politieke partijen verschillende ideeën hebben voor de provincie. Wat de ene partij een goed idee vindt, vindt de andere partij misschien een heel slecht idee. Leg uit dat het slim is om te stemmen op een partij die over veel dingen hetzelfde

denkt als jij.

Maar wat zijn dan de verschillen tussen al deze politieke partijen? En hoe bepaal je dan op wie je wilt stemmen? Dat is best ingewikkeld. We proberen je een beetje op weg te helpen.

STEMMEN MET JE VOETEN (15 TOT 20 MINUTEN)

1. (DIA 30) Trek een fysieke lijn in het midden van de ruimte, bijvoorbeeld met schilderstape of een touw. Leg uit dat deelnemers hun mening mogen geven over verschillende onderwerpen. Dat doen ze door op te staan en naar een kant in de zaal te lopen. Ze gaan dus stemmen met hun voeten.
2. (DIA 31 - 38) Laat de deelnemers met de PowerPoint één voor één de stellingen zien.
3. Na elke stelling vraagt u de deelnemers om te kiezen: eens of oneens. U kunt na elke stelling één of twee deelnemers vragen om een korte toelichting te geven op hun keuze.

Als er Statenleden aanwezig zijn, mogen zij steeds, nadat de deelnemers hun keuze hebben gemaakt, ook hun keuze maken. Laat ook hen aan het woord om kort uit te leggen waarom zij staan aan de kant waar ze staan.

Als er in provincie waar de bijeenkomst wordt gehouden een StemWijzer is ingekocht bij ProDemos, dan gebruiken we actuele stellingen uit de eigen provincie. Dan kunt u steeds nadat deelnemers (en Statenleden) hun keuze hebben gemaakt en toegelicht op het scherm laten zien welke partijen het eens zijn met de betreffende stelling. Dit doet u door nogmaals te klikken in de presentatie. De partijlogo's verschijnen dan aan de juiste kant van de lijn op de dia.

DE ALGEMENE STELLINGEN (ALS ER GEEN STEMWIJZER VOOR DE PROVINCIE IS)

1. Als er te weinig huizen in de provincie zijn, dan mag er in natuurgebieden gebouwd worden.
2. Bij vacatures moet de provincie meer mensen met een beperking aannemen.
3. Er moet cameratoezicht komen bij bushaltes die afgelegen liggen.
4. De provincie moet stoppen met betalen aan kunst en cultuur.
5. De provincie moet meebetalen aan het openhouden van regionale ziekenhuizen.
6. 's Avonds moeten er meer bussen naar dorpen rijden.
7. De provincie moet meer geld steken in het helpen van mensen die werk zoeken.
8. De provincie moet zorgen voor meer windmolens.

Tip: Het kan zijn dat de bovenstaande stellingen niet zo goed passen bij de situatie in uw provincie. U kunt dan ook vijf eigen stellingen bedenken.

VRAGEN STELLEN AAN AANWEZIGE STATENLEDEN (10 TOT 15 MINUTEN)

(DIA 39) Laat deelnemers verdere vragen stellen aan de aanwezige raadsleden.

Als er geen Statenleden aanwezig zijn, dan slaat u dit onderdeel over.

ANDERE TIPS OM TE BESLISSEN OP WIE JE GAAT STEMMEN (5 TOT 10 MINUTEN)

1. Vertel dat het onmogelijk is om tijdens deze workshop alle verschillen te leren tussen politieke partijen die meedoen in de provincie. Dus het is goed als deelnemers ook na deze workshop nog op onderzoek uitgaan om te ontdekken welke partij ze het beste vinden. Hoe kun je dat doen? Hebben deelnemers misschien zelf ideeën?
2. (DIA 40) Laat op het scherm achtereenvolgens de verschillende logo's zien en vertel over de verschillende mogelijkheden voor deelnemers om uit te zoeken op wie ze willen stemmen. Noem alleen dingen die de deelnemers zelf nog niet hadden bedacht:
 - **Zoek uit wat politieke partijen willen.**
 - **Ga naar websites of Facebookpagina's van politieke partijen in jouw provincie.**

Ga op internet en zoek op de naam van een politieke partij en de provincie waar je woont. Bijvoorbeeld 'CDA Zuid-Holland' of 'SP Drenthe'.
 - **Mail een politieke partij of bel een Statenlid en stel je vragen.**
 - **Ga op straat in gesprek.**

Soms delen mensen op straat folders uit over een politieke partij. Je kunt die mensen vragen wat de plannen zijn van hun partij.
 - **Kijk of luister naar de lokale omroep.**
 - **Ga naar een debat. Politici vertellen daar welke plannen ze hebben.**
 - **Praat met andere mensen: je familie, vrienden of burens.**

Vraag waarom zij voor een politieke partij kiezen. Of juist niet. Maar let op: misschien vinden zij wel hele andere dingen belangrijk dan jij! Jij mag helemaal zelf kiezen op welke partij je wilt stemmen.
 - **Doe de Stemwijzer-test.**

Soms is er een StemWijzer voor jouw provincie. Dat kun je zien op www.stemwijzer.nl.

DEEL 3 – HOE KAN IK STEMMEN?

In dit laatste deel doorlopen de deelnemers de stemprocedure van A tot Z in een zo echt mogelijke setting. Dit vergt wat voorbereiding van u. Dit deel van de workshop komt het beste tot zijn recht als u de ruimte inricht als een stembureau, met een stemhokje, rode potloden en een stembus. Daarnaast kunt u gebruik maken van onze voorbeeldstempassen en voorbeeldstembiljetten.

LEERDOEL

De deelnemers weten hoe het er aan toe gaat op het stembureau door zelf te oefenen met het uitbrengen van hun stem.

DUUR

30 minuten

HANDLEIDING

1. (DIA 41) Het is nu duidelijk waarop we stemmen. Maar hoe moet je eigenlijk stemmen? Vertel de deelnemers dat jullie gaan oefenen met stemmen. Zo zijn ze goed voorbereid op de echte verkiezingen van 20 maart.
2. Doorloop met de deelnemers de verschillende stappen van de stemprocedure voor de Provinciale Statenverkiezingen. Doorloop op chronologische volgorde de stappen met de deelnemers.
(1. Je krijgt een stempas; 2. Je kiest een partij; 3. Je gaat naar het stembureau; 4. Je laat je ID zien en levert je stempas in; 5. Je krijgt een stembiljet; 6. Je brengt je stem uit; 7. Je doet je stem in de stembus; 8. Je hebt gestemd!)
3. (DIA 42) Begin bij **de stempas** (voor de Provinciale Statenverkiezingen), deze kunt u laten zien. Vertel dat iedereen de stempas thuisgestuurd krijgt door de gemeente. De pas moeten ze goed bewaren want je hebt hem nodig om te mogen stemmen. Op de stempas staat ook welk stembureau het dichtste bij je huis is.
4. (DIA 43) **Je kiest een partij**. Voordat je naar het stembureau gaat, moet je goed bedenken op wie je wilt stemmen. Je stemt niet alleen op een partij, maar ook op een persoon uit die partij.
5. (DIA 44) Ga naar het stembureau.
6. (DIA 45) Lever je stempas in. Vertel dat ze je op dit moment ook vragen om je paspoort, rijbewijs of identiteitskaart te laten zien.
7. (DIA 46) Je krijgt een stembiljet.

Laat alvast een voorbeeld van het stembiljet zien waarop de deelnemers gaan oefenen. Dit is niet het echte stembiljet, want die zijn er nog niet. Vertel welke informatie er allemaal op staat en waar ze hun partij kunnen vinden. Voor veel deelnemers is het verwarrend waar ze de partijen precies kunnen vinden, en wat ze dan in moeten kleuren. Laat dit aan iedereen zien. Vertel dat het niet erg is als ze in het stemhokje nog even goed moeten kijken waar hun persoon ook al weer staat.

Vertel dat iedereen vooraf een lijst opgestuurd krijgt met daarop alle mensen waarop je kunt stemmen. Zo kun je thuis alvast opzoeken waar jouw kandidaat staat.

Tip: Als u de kieslijst zelf al ontvangen heeft, neem deze dan mee naar de workshop om te laten zien. De kieslijst heeft ongeveer het formaat van het echte stembiljet, dus zo krijgen de deelnemers een goed beeld.

8. (DIA 47) Breng je stem uit.
9. (DIA 48) Doe je stem in de stembus.
10. (DIA 49) Je hebt gestemd!
11. Vraag daarna iemand uit de zaal om (de stappen 3 t/m 8) voor te doen. Dit mag een begeleider zijn, maar mag ook deelnemer zijn die het leuk vindt om het 'voor te doen'. Gebruik hiervoor alleen het stembiljet en het stemformulier van de Provinciale Statenverkiezingen, niet die van de waterschapsverkiezingen.
12. (DIA 50) Laat nu de dia zien waar op staat 'Je krijgt twee stempassen'. Leg uit dat je deze keer niet 1, maar 2 stempassen in de brievenbus ontvangt. Dat is bijzonder. De reden is dat er verkiezingen voor de waterschappen worden gehouden, zoals je al eerder hebt verteld in deze workshop. Laat een voorbeeldstembiljet voor de waterschapsverkiezingen zien. Als deelnemers nog eens willen nalezen wat de waterschappen doen en waar ze over gaan, dan kunnen ze hierover lezen in de Stem jij ook-Verkiezingskrant.
13. Alle deelnemers mogen nu gaan oefenen met stemmen. Ze mogen oefenen met twee stempassen. Geef alle deelnemers daarvoor een blauwe en een groene stempas. Straks bij de verkiezingen kan iedereen zelf weten of hij of zij alleen voor de Provinciale Statenverkiezingen wil stemmen, voor beide verkiezingen of helemaal niet.
 - Benadruk dat je altijd alleen het stemhokje in moet, je kunt dus niet vragen of iemand even komt helpen. Belangrijk: we oefenen met oefenstembiljetten. Die zijn niet echt. De echte stembiljetten zien er anders uit, maar de regels zijn hetzelfde: je mag maar één hokje rood kleuren, en je mag je naam er niet op schrijven.
14. (DIA 51) **Stap 3 t/m 8** worden vervolgens door de deelnemers uitgevoerd. Laat de deelnemers de stembiljetten inleveren en vraag ze om hun ID te laten zien. Als

ze hun ID niet bij hebben, is dat voor nu niet erg. Vertel er dan wel bij dat dit in het echt niet zo gaat. Dan moeten ze echt een ID bij hebben (paspoort, rijbewijs of identiteitskaart). Geef hun vervolgens een stembiljet voor de Provinciale Statenverkiezingen en een stembiljet voor de waterschapsverkiezingen. Elk stembiljet moet in een aparte stembus.

U bent de persoon die de achter de tafel de stembiljetten uitdeelt.

15. Als er nog tijd over is, kunt u na afloop de stemmen tellen.

Zorg dat u tijdens de workshop de volgende informatie aan de orde laat komen:

- Stemmen doe je alleen, je mag niet met zijn tweeën in een stemhokje staan.
- Je mag maar één hokje rood maken op het stembiljet .
- Je mag zelf weten op wie je stemt .
- Stemmen is geheim. Je hoeft aan niemand te vertellen op wie je hebt gestemd, je zet dus ook niet je naam op het stembiljet.
- We gebruiken een rood potlood om te stemmen. Dat ligt in het stemhokje.
- **Als je door een lichamelijke beperking niet zelf kunt stemmen, dan mag er wel iemand met je mee om te helpen.**
- In iedere gemeente zijn op verschillende plekken stembureaus, vaak zijn ze op scholen.
- Het stembureau is open van half acht 's ochtends tot negen uur 's avonds.

STAPPEN VAN DE STEMPROCEDURE – UITGEBREID (DIA 41 T/M 50)

1. **Je krijgt een stempas.**
Je krijgt van de gemeente een uitnodiging in de brievenbus.
Deze uitnodiging heet een stempas.
Op de stempas staat ook welk stembureau het dichtst bij je huis is.
2. **Je kiest een partij.**
Bedenk voordat je gaat stemmen welke partij jij het beste vindt. Zoek hiervoor op wat partijen willen en praat er met andere mensen over.
3. **Ga naar het stembureau.**
Op woensdag 20 maart 2019 ga je met je stempas naar een stembureau.
Ieder stembureau is open van half acht 's morgens tot negen uur 's avonds.
4. **Lever je stempas in.**
Op het stembureau lever je je stempas in en laat je je paspoort, identiteitskaart of

rijbewijs zien.

Op het stembureau controleren ze wie je bent.

5. Je krijgt een stembiljet.

Na de controle van je stempas krijg je een stembiljet.

Op het stembiljet staan alle politieke partijen die meedoen aan de verkiezingen.

Ook alle mensen op wie je kunt stemmen staan op het stembiljet.

6. Breng je stem uit.

Met dit stembiljet ga je een stemhokje in.

Dat doe je alleen, want er mag niemand met je meekijken als je gaat stemmen.

In het stemhokje ligt een rood potlood.

Kijk waar de naam staat van de persoon op wie je wilt stemmen. Kleur het rondje voor deze naam rood.

- *Wist je dat...?*

Als je door een lichamelijke beperking niet zelf kunt stemmen, dan mag er wel iemand met je mee om te helpen.

7. Doe je stem in de stembus.

Vouw het stembiljet weer op en stop het in de stembus.

8. Je hebt gestemd!

Na negen uur 's avonds worden alle stemmen geteld.

De uitslag wordt daarna bekend gemaakt.

Je kunt de uitslag dan bijvoorbeeld vinden op www.nos.nl.

Ook kun je op televisie volgen hoe er gestemd is.

AFRONDING

(DIA 52 en 53) Sluit de workshop af door alle deelnemers te bedanken voor hun aandacht. Geef de deelnemers de gelegenheid om vragen te stellen. Wens ze vervolgens veel succes met het maken van hun keuze en het uitbrengen van hun stem.

Tip: Deel aan iedereen een Stem jij ook?-verkiezingskrant uit. Deze kunt u bestellen via www.prodemos.nl/webshop. De verkiezingskranten mogen de deelnemers houden om zelf nog eens door te lezen. Ook staat hier informatie in over de verkiezingen voor de waterschappen die ook op 20 maart 2019 gehouden worden.